

ЛАГАЊЕ ДЕЦЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Марина Ковачевић-Лејојевић, Весна Жунић-Павловић

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд

Анализом исцртавања и стручне праксе може се уочити да је процес детекције лагања код деце у криминалном контексту врло сложен. Деца садају у посебно осетљиву категорију жртва и сведока у кривичном поступку. Према томе, интересовања деце и проблему утврђивања веродостојности исказа треба посветити посебну научну и стручну пажњу. Проблем лагања код деце био је предмет различитих студија у којима су разматрани проблеми успешности, стратегија и препознавања лагања код деце у односу на узраст, пол, карактеристике интересовања и друго. Циљ рада представља сагледавање специфичности интересовања деце у кривичном поступку, детекције лагања од стране стручњака и преглед актуелних инструмената за процену симптома лагања. Најпопуларнији инструменти за процену лагања код деце су: Упитник за брзу процену вербалног и невербалног понашања, Анализа садржаја заснована на критеријумима и Тести реалности.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: деца, детекција лагања, кривични поступак, анализа садржаја

УВОД

У савременим условима, деца се све чешће појављују у улози жртве, учиниоца или сведока извршења кривичног дела. Свака од ових ситуација је изузетно деликатна и захтева пажљиво разматрање потребе узимања исказа од детета. Обично се искази деце сматрају неопходним доказним средством у кривичном поступку, па је њихова веродостојност питање од највећег значаја. Са друге стране, кривичноправне службе располажу лимитираним ресурсима за рад са овом популацијом, у смислу обучености особља и опремљености одговарајућим инструмен-

тима за процену. Током последњих деценија, у областима психијатрије и клиничке психологије направљен је велики помак у установљавању поузданих процедура и инструмената за детекцију лагања. Међутим, већина ових инструмената прилагођена је клиничком контексту установа за ментално здравље и имају ограничену примену у форензичком контексту, како због врсте информација, тако и због услова у којима се ради процена.

Рад је посвећен проблему лагања деце у кривичном поступку. У оквиру овако одређеног предмета интересовања, пажња ће бити посвећена основним карактеристикама форензичког интервјуа са децом и приказу инструмената за детекцију лагања деце приликом давања исказа.

СПЕЦИФИЧНОСТИ ФОРЕНЗИЧКОГ ИНТЕРВЈУА СА ДЕЦОМ

Приликом вођења форензичког интервјуа са децом у циљу прикупљања података о извршеном кривичном делу треба имати у виду неке њихове развојне специфичности, као што су меморија, подложност сугестији, лагање и друго (Davies, Westcott, 1999). Истраживања показују да је дете способно да се спонтано присети и реконструише трауматични догађај и да та способност расте са узрастом. Деца на узрасту од три до шест година брже заборављају у односу на старију децу и одрасле и дају мање конзистентне и тачне информације (Pool, White, 1993). Уколико дете не може да се спонтано присети догађаја који је предмет интересовања, дозвољено је да се подстакне питањима, али се тада добија већа количина мање тачних информација.

Резултати истраживања показују да изјаве деце жртава имају мању тачност и конзистентност него изјаве деце која су инструктирана да лажу за потребе истраживања или деце која нису жртве, а говоре истину (Quas, Davis, Goodman, Myers, 2007). Због тога се у овим случајевима препоручује постављање отворених питања. Многи аутори запажају да су деца уопште, а посебно деца млађа од шест година подложна сугестији. То посебно важи за ситуације када дете може бити оптужено за нешто, када интервјуер наводи дете у одређеном смеру, када се детету сугеришу непостојећи детаљи непосредно после самог догађаја и друго (McAuliff et al., 1998 према Davies, Westcott 1999:10). Деца, посебно млађа, могу преузети неке елементе догађаја које су им родитељи или други одрасли накнадно испричали, верујући да су старији то боље запамтили.

Веродостојност исказа који се добија од детета у великој мери зависи од дететових способности разумевања говора, па пре интервјуисања треба проценити рецептивни говор, чак и када су у питању тинејџе-

ри (Pool, Lumb, 1998). Општа препорука је да при интервјуисању деце треба избегавати сложена глаголска времена, пасив, сложене и стручне изразе негативна питања, питања која садрже више одговора, да-не питања и друго (Saywitz, Camparo, 1998). Међутим, резултати истраживања показују да, без обзира на начин постављања питања (нпр. затворена питања, питања која наводе у одређеном смеру), дете које никада није искусило злостављања неће лажно извештавати о томе (Quas et al, 2007).

Већ на узрасту од пет година деца умеју да употребе предлоге, мада начин на који то раде може да збуну одрасле. Сложенији захтев су темпоралне одреднице, па тек са седам година деца могу да одговоре да ли се нешто догодило пре или после неког другог догађаја, а на узрасту од десет година може се очекивати тачно одређење дана у недељи и сата у коме се неки догађај одиграо (Pool, Lumb, 1998). Тешкоће које деца имају у перципирању висине, тежине и других мерних карактеристика могу се превазићи поређењем (нпр. да ли је отмичар виши од интервјуера) (Saywitz, Camparo, 1998).

Деца могу сматрати да им није дозвољено да кажу како у нешто нису сигурна, да постоје само тачан или погрешан одговор или да интервјуер зна шта се догодило и да ће бити крива уколико нешто пропусти да кажу. Зато је добро да се пре започињања интервјуа прво утврди да ли је дете у стању да направи разлику између истине и лажи, а затим да му се објасни да ће нека питања бити тешка и неразумљива, али да треба увек да исприча оно што се стварно догодило (Saywitz, Camparo, 1998).

Деца већ од 3 године знају да лажу, било то спонтано или ако је то тражено од њих, међутим резултати истраживања показују да деца до осам година нису довољно развојно способна да успоставе контролу над невербалним, посебно вербалним симптомима лагања (Talwar, Lee, 2002). Препознавање лагања код деце се као и код одраслих врши путем различитих инструмената процене, а на основу препознавања различитих вербалних и невербалних симптома. Треба имати у виду да ниједан симптом изоловано и директно не указује на лагање као што они индикативни за лагање могу бити само израз реакције на стрес или неких других индивидуалних карактеристика.

Препоручује се употреба бојица, колаж-папира, лутака и других играчака приликом интервјуисања деце, посебно предшколског узраста. Ови предмети могу се користити у различите сврхе, као на пример за лакше започињање конверзације, као анатомски модел, односно дијагностичко средство, за демонстрацију и једноставније објашњење шта се тражи од детета и друго. Треба напоменути да је у новије време употреба анатомских лутака, које се обично користе за откривање злоставља-

ња, ограничена искључиво на рад са децом школског узраста (Cronch, Viljoen, Hansen, 2006). Присуство играчака које нису релевантне за разговор са дететом не умањује тачност информација које дете даје, а може позитивно утицати на атмосферу у којој се разговор одвија.

КАРАКТЕРИСИКЕ ЛАГАЊА ДЕЦЕ

Деца примењују различите вербалне и невербалне стратегије при лагању. Од вербалних стратегија претежно користе неко сопствено или туђе искуство, обиље детаља, позивају се на недостатак сећања или доследност, док се на невербалном нивоу труде да изгледају смирено и опуштено, да се не смеју и слично. Досадашња истраживања стратегија лагања деце и могућности детекције лагања детета од стране одраслих показују да се деца најчешће ослањају на коришћење сопственог и туђег искуства, навођење бројних детаља и задржавање смиреног изгледа (Stromwall, Granhag, Landstrom, 2007).

Садржај и начин давања исказа разликују се у зависности од тога да ли је дете унапред припремљено да лаже. Деца припремљена за лагање чешће демонстрирају невербалне симптоме, док неприпремљена деца чешће испољавају вербалне симптоме лагања. Одраслима је теже да препознају лаж неприпремљене него лажне неприпремљене изјаве. Према подацима новијих студија, тачност детекције лажних припремљених износи 46,1%, а лажних неприпремљених изјава 56,5% (Stromwall, Granhag, Landstrom, 2007). Поред тога, показало се да су деца која говоре истину о виктимизацији која је настала извршењем кривичног дела мање конзистентна у извештавању у односу на децу која су инструирана да лажу.

Деца која лажу обично доследно и детаљима богато одговарају на питања у вези са кривичним делом, али су квантитет и квалитет одговора на питања која нису у вези са кривичним делом крајње сиромашни (Quas et al., 2007). Генерално, млађа деца су искренија од старије деце. Као илустрацију, наведени аутори износе податак да је око 50% млађе деце лагало да је узимало играчку док интервјуер није био у просторији и готово сва старија деца. Деца успевају да манипулишу и невербалним симптомима за време лагања. Резултати неких испитивања откривају да већина деце испољава позитивне симптоме, као на пример контакт очима и осмех, а да су негативни симптоми, попут гледања у страну, запажени само код неколицине деце (Talwar, Lee, 2002).

У одговору на питање у којој су мери стручњаци способни да открију лагање деце од користи могу бити и следећи истраживачки налази:

стручњаци слабије детектују лагање деце која су снажно мотивисана да дају неистинит исказ; стручњаци боље детектују лагање код старије деце и код деце мушког пола; стручњаци боље детектују лагање код одраслих него код деце; стручњаци боље него родитељи, студенти и други непрофесионалци детектују лагање деце; стручњаци са дужим искуством лакше откривају лагање деце, с тим да карактеристике стручњака имају снажан утицај (нпр. ниво самопоуздања у властите способности детекције лагања негативно корелира са откривањем лажних исказа) (Talwar, Lee, 2002; Nysse-Carris, Bottoms, Salerno, 2011; Edelman, Luten, Eckman, Goodman, 2006).

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ДЕТЕКЦИЈУ ЛАГАЊА

При процени лагања деце у кривичном поступку користе се различити инструменти којима се мере вербална и невербална понашања деце. Још увек не постоји усаглашена и стандардизована процедура. Ауторке издвајају три инструмента који могу послужити за детекцију лагања и то су: Упитник за брзу процену вербалног и невербалног понашања, Анализа садржаја засновна на критеријумима и Тест реалности.

Упитник за брзу процену вербалног и невербалног понашања

Упитник за брзу процену вербалног и невербалног понашања (*Rapid Judgements in Assessing Verbal and Nonverbal Cues*) конструисан је 2004. године од стране британског психолога АлдERTA Вирија (Aldert Virij) и садржи 12 критеријума који немају исту тежину. *Оклевање у њовору и њериод кашњења* су препознати као посебно индикативни критеријуми за утврђивање лагања. Критеријуми се скорују од 1 (одсутан) до 5 (снажно присутан). Изјава са скоровима до 26 се сматра лажном изјавом.

Критеријум *њериод кашњења* подразумева процену временског периода између постављеног питања и датог одговора; *њокрећии шаке и њрстију* подразумевају учесталост покрета шаке и прстију у току интервјуа, који не укључују померање руку; *оклевање у њовору* подразумева учесталост јављања узречица као што су „овај“, „ух“, „јој“ и слично у току интервјуа; *количина, квантитет и ојширност дењаља* се односи на број детаља у исказу (дете најчешће није у стању да изнесе велики број детаља кад се ради о лажном исказу); *контекстуална укљољеност исказа* подразумева описе укљољености времена и места; *рејродукија разјовора* односи се на опис дијалога нпр. између жртве и извршиоца. Посебну тежину овај критеријум има уколико дете наводи речи и начин го-

вора које су типичне за извршиоца или које су иначе неуобичајене, али аутентичне; *опис менталног стања других* обухвата описе осећања, мисли или мотива других учесника догађаја; *визуелни дешаљи* односе се на описе онога што је дете видело; *аудијивни дешаљи* на описе онога што је дете чуло; *просторне информације* представљају податке о локацији и распореду (нпр. „пиштољ је стајао на полици иза врата“); *временски дешаљи* су подаци о времену и трајању догађаја (нпр. „били смо у учионици 15 минута након што су остали изашли“); *когнитивне операције* тичу се навођења разлога и објашњења за то што се догодило.

Како би се могућност грешке свела на минимум, укључени су додатни индикатори за утврђивање лагања и то су: *осмех* (учесталост осмеха и смејања у току интервјуа); *илустрације* (учесталост покрета шаке и руке, који за циљ имају да поправе и/или допуне оно што је речено); *покрети ногу и стопала* (учесталост покрета ногу и стопала у току интервјуа); *грешке у говору* (непотпуне реченице и омашке); *адаптори* (учесталост покрета којима дете додирује тело у током интервјуа—чешање главе, зглобова и друго); *одвраћање погледа од интервјуера и соријети шемом говора*.

У истраживању у коме је пет особа анализирано 26 истинитих и 26 лажних видео записа помоћу Упитника за брзу процену вербалног и невербалног понашања, измерена тачност детекције лажних исказа износила је 74% (Virij et al, 2004). И поред тога, сматра се да је потребно радити на даљој адаптацији датих критеријума у односу на узраст и друге индивидуалне карактеристике.

Анализа садржаја заснована на критеријумима

За процену лагања код деце аутори препоручују Анализу садржаја засновану на критеријумима (*Criteria Based Content Analysis* (CBCA)) као део Скале за процену валидности исказа (*Statement Validity Assessment* (SVA) (Kohnken, 2004). Реч је о психо-лингвистичком инструменту који је почео да се примењује шездесетих година за утврђивање истинитости исказа деце жртава сексуалног насиља у Шведској и Немачкој. Данас се успешно користи у Швајцарској, Аустрији, Великој Британији, Норвешкој и другим земљама за детекцију вербалних симптома лагања код деце и одраслих приликом извештавања о различитим криминалним ситуацијама. Пре примене анализе садржаја, врши се анализа случаја и води полуструктурирани интервју, а на крају се ради евалуација према посебно предвиђеним критеријумима.

Инструмент садржи укупно 19 критеријума различите тежине. Издвојено је укупно седам критеријума за које се сматра да су превише те-

шки за измишљање. Критеријуми се скорују од 0 (одсутан) до 2 (снажно присутан). Просечан скор истините изјаве 24,8, а неистините 3,6. Изјава преко 11 поена сматра се истинитом.

Критеријуми за процену истинитости изјаве су распоређени у четири групе. Прву групу чине *Опште карактеристике* и ту спадају: *логичка структура* која разматра кохерентност и логичку конзистентност изјаве, као и постојање контрадикторности; *несструктурирана продукција*, која се односи на доследност, хронолошки след и фрагментираност излагања; *квалитет детаља* се сматра посебно индикативним за процену истинитости исказа детета, јер су истините изјаве богате детаљима (нпр. опис локације, мириса, звукова, осећања). Међутим истраживања показују да овај критеријум заправо може бити индикативнији за лагање (Stromwall, Granhag, Landstrom, 2007). Другу групу чине *Контекстуалне специфичности* које обухватају: *повезаност са контекстом* што је уз *репродукцију конверзације*, *необичне детаље* и *изношење података о осећањима учиниоца* посебно важан критеријум, а састоји се у запажању елемената изјаве који се односе на смештање догађаја у одређено место и време; *опис интеракција са учиниоцем*, односно релевантних поступака, реакција, разговора; *репродукција конверзације* се сматра посебно значајним критеријумом; *извештавање о неочекиваним компликацијама током дела*, као на пример да родитељи тог дана нису дошли по дете из школе и слично; *необични детаљи* подразумевају на пример присуство описа тетоваже, ожиљака, говорне мане учиниоца и слично; *сувишни детаљи* су детаљи који нису од значаја за дело, које није било неопходно саопштити при извештавању; *прикладни подаци* су подаци који одговарају способностима особе која извештава (узраст, развојне специфичности); *свољне асоцијације* нису директно везане за кривично дело које је предмет извештавања; *изношење субјективних података о психичком стању* подразумева присуство описа промене осећања током извршења дела; *изношење података о осећањима учиниоца*. Трећу групу критеријума представљају *Мотивационе специфичности* од којих су посебно индикативне *својане исправке* и *налажење изјавора за учиниоца*. Остали критеријуми су: *признавање недоследних сећања или знања о неком делу догађаја*, *сумња у својствено сећање*, *самоосуђивање* и *налажење изјавора за учиниоца*. *Специфичности кривичног дела* издвојени су као четврта група критеријума. Подаци специфични за само дело су подаци који су познати само професионалцима, жртвама, сведоцима или учиниоцима, типични за одређено дело, тешко их је измислити.

Након извршеног скоровања, врши се евалуација путем листе *Validity Check List* према критеријумима подељеним у четири области: психо-

лошке карактеристике, карактеристике интервјуа, мотивација и питања у вези са истрагом. У циљу процене адекватности испољених психолошких карактеристика детета издвајају се: *неприкладност језика и знања, неприкладност емоција и подложност сугестији*. Уколико је дете извештавало у нескладу са очекиваним нивоом знања и неприкладним језиком оправдано се може изразити сумња да је било спољних утицаја на дете да извештава на одређени начин. Трауматско искуство оставља трагове који се манифестују вербалним и невербалним симптомима код деце, па је врло важно да ли су емоције које дете испољава у датом тренутку прикладне. На крају, треба размотрити колико је дете подложно сугестији према узрасту и другим индивидуалним карактеристикама. При процени карактеристика интервјуа посебно индикативни су *пошављање суштествених питања* (навођење у правцу жељених одговора) и *оштра неадекватност интервјуа* (на пример непоштовање општег протокола при интервјуисању). У контексту мотивационих фактора који могу утицати на лажно извештавање разматрају се: *сумњиви мотиви за сведочење, сумњиве околности откривања дела и приписци да се лажно сведочи*. Сматра се да постоје сумњиви мотиви за сведочење у случају да је дете у родбинској или пријатељској вези са осумњиченим. Посебно се разматрају околности откривања и пријављивања дела, ко су били сведоци, као и да ли је било интереса неких субјеката да дете лажно извештава или преувеличава неке детаље дела. Питања у вези са истрагом су: *неконзистентност са законима природе, неконзистентност са другим изјавама и неконзистентност са другим доказима*. Иако је анализа садржаја заснована на критеријумима најзаступљенији инструмент за процену лагања код деце, препозната су извесна ограничења. Наиме, како ће дете извештавати о једном догађају у многоме је обележено његовим претходним искуством и актуелним знањем. Истраживања су показала да се са знатно вишим скоровима препознају лажне изјаве деце о неким познатим догађајима, него о измишљеним, што на висок скор више утиче и од саме истинитости исказа (Blandon-Gitlin et al, 2005, Pezdek et al, 2004). Такође, утврђено је да су изјаве најмлађе деце одражавале најмањи скор, а старије деце највиши скор, што није необично с обзиром да са узрастом расте способност деце за опис интеракција, репродукцију конверзације, опис осећања током догађаја, спонтане исправке и сумњу у сопствено сећање (Virij et al, 2004a).

Тест реалности

Тест реалности (*Reality monitoring*) је инструмент који је такође заснован на утврђивању вербалних симптома лагања, а који се претежно користи у истраживачке сврхе. Базиран је на претпоставци да се квалитет меморије доживљених и измишљених садржаја разликује (Johnson, Raye, 1981). Меморија интерно генерисаних догађаја непосредно не садржи перцептивне, контекстуалне и темпоралне информације, за разлику од стварно доживљених садржаја који се аутоматски усвајају уз минимум когнитивних процеса. При интерпретацији доживљених садржаја требало би да се нађу и *перцептивне информације* (мирис, додир, укус, звук, визуелне информације), *контекстуалне информације* (на пример где се догађај одиграо и како су особе биле постављене) и *темпоралне информације* (временски след догађаја). И фабриковане изјаве могу садржати неке од ових информација, али остављају плитке трагове у меморији, неодређене и апстрактне.

Примена теста реалности при процени лагања код деце посебно предшколског узраста је предмет научних и стручних размирица с обзиром да деца тешко раздвајају реалне од имагинарних ситуација. Истраживања показују да деца старија од 6 година подједнако добро као и одрасли могу саопштавати о перцептивним, контекстуалним и темпоралним информацијама, с тим да је знатно мања тачност у детекцији лагања код млађе деце посебно у ситуацијама када су предмет доживљених и имагинарних садржаја исти субјекти. Као посебно отежавајуће за детекцију препознате су спонтано генерисане фантазије које су емотивно обојене. Ситуација са детекцијом лагања овим путем се усложњава уколико су деца била жртве физичког и психичког насиља (Lindsay, Johnson, 1987).

Као што је случај и са претходно описаном анализом садржаја заснованом на критеријумима ни овде све информације немају подједнаку тежину. Истраживања су показала да су посебно значајне контекстуалне и темпоралне информације. Резултати истраживања указују да је ниво тачности у процени лагања путем теста реалности већи од нивоа случаја и износи 68,80%, за детекцију истинитих изјава 71,70%, а лажних 66,10%) (Virij, 2008 prema Virij 2008).

Тест реалности има своје недостатке као на пример критеријум когнитивних операција који је заснован на претпоставци да лажно извештавање садржи више когнитивних информација, а препознат је као проблематичан и променљив у зависности од природе догађаја. Препорука за унапређивање теста реалности подразумева укључивање описа дога-

ђаја из свакодневног живота који не укључују лагање, јер је доказано да лажне изјаве садрже више когнитивних информација од описа догађаја из реалног живота. Бољи резултати у детекцији лагања постижу се ако се критеријум когнитивних операција разматра одвојено у односу на друге критеријуме (Virij et al, 2004a).

ЗАКЉУЧАК

Препознавање лагања код деце у кривичном поступку је можда и тежи задатак за стручњаке него што је препознавање лагања код одраслих. Постоје видна ограничења у тумачењу вербалних и невербалних симптома у односу на узраст, индивидуалне карактеристике, мотивацију за лагање и друго. Иако је у лаичкој јавности уврежено мишљење да невербални симптоми имају превагу у препознавању лагања и код деце као и код одраслих, истраживачки налази говоре супротно. Инструменти који су били предмет анализе у раду засновани су на интерпретацији вербалних симптома лагања, осим Упитника за брзу процену вербалног и невербалног понашања који укључује разматрање и неких невербалних симптома. Међутим, истраживања показују да се најбољи резултати у детекцији лагања постижу комбинованом применом инструмената заснованих на препознавању вербалних и невербалних симптома (Virij, 2008). Ауторке закључују: да је потребно даље радити на стандардизацији инструмената за процену лагања код деце учесника у кривичном поступку, многи од разматраних критеријума још увек су прилично неконзистентни, тако да у ситуацији лагања могу дати позитивне скорове и обрнуто; могућност грешке која се креће од 20-45% је прилично велика и треба ићи у сусрет њеној редукацији; недостају истраживања и евалуационе студије из области детекције лагања код деце, а посебно у домаћем контексту.

ЛИТЕРАТУРА

1. Blandon-Gitlin, I., Peydek, K., Rogers, M., Brodie, L. (2005). Detecting Deception in Children: An Experimental Study of the Effect of Event Familiarity on CBCA Ratings. *Law and Human Behavior*, 29 (2), 187-197
2. Cronch, L., Viljoen, Lj., Hansen, D. (2006). Forensic interviewing in child sexual abuse cases: Current techniques and future directions. *Aggression and Violent Behavior*, 11(3), 195-207.
3. Davies, G., Westcott, H. (1999). *Interviewing Child Witnesses under the Memorandum of Good Practice: A research review*. London: Home Office, Policing and Reducing Crime Unit.

4. Edelstein, R., Luten, T., Eckman, P., Goodman, G. (2006). Detecting lies in children and adults. *Law Hum Behav*, 30 (1), 1-10.
5. Johnson, M. K., Raye, C. L. (1981). Reality monitoring. *Psychological Review*, 88 (1), 67-85.
6. Kohnken, G. (2004). Statement Validity Analysis and the 'detection of the truth'. In P.A. Granhag, L.A. Strömwall (41-63). London: Cambridge University Press
7. Lindsay, S., Johnson, M. (1987). Reality Monitoring and Suggestibility: Children Ability To Discriminate Among Memories From Different Sources. In C. J. Ceci, M.K. Toglia, DF. Ross (Eds.), *Childrens' Eyewitness Memory*. NY: Springer.
8. Nysse-Carris, K. L., Bottoms, B. L., Salerno, J. M. (2011). Experts' and novices' abilities to detect children's high-stakes lies of omission. *Psychology, Public Policy, and Law*, 17 (1), 76-98.
9. Pezdek, K., Morrow, A., Blandon-Gitlin, I., Goodman, G. S., Quas, J. A., Saywitz, K. J., et al. (2004). Detecting deception in children: Event familiarity affects Criterion-Based Content Analysis ratings. *Journal of Applied Psychology*, 89 (1), 119-126.
10. Pool, D., Lumb, M. (1998). *Investigative interviews of children: a guide for helping professionals*. Washington, DC, US: American Psychological Association.
11. Poole, D., White, L. (1993). Two years later: Effects of question repetition and retention interval on eyewitness testimony of children and adults. *Developmental Psychology*, 29 (5), 844-853.
12. Saywitz, K., Camparo, L. (1998). Interviewing child witnesses: a developmental perspective. *Child Abuse & Neglect*, 22 (8), 825-843.
13. Stromwall, L., Granhag, P., Landstrom, S. (2007). Children's Prepared and Unprepared Lies: Can Adults See Through Their Strategies? *Applied Cognitive Psychology*, 21 (4), 457-471.
14. Talwar, V., Lee, K. (2002). Development of lying to conceal a transgression: Children's control of expressive behaviour during verbal deception. *International Journal of Behavioral Development*, 26 (5), 436-444.
15. Quas, J., Davis, E., Goodman, G., Myers, J. (2007). Repeated Questions, Deception, and Children's True and False Reports of Body Touch. *Child Maltreatment*, 12 (1), 60-67.
16. Virij, A., Evans, H., Akehurst, L., Mann, S. (2004). Rapid judgements in Assessing Verbal and Nonverbal Cues: Their Potential for Deception Researchers and Lie Detection. *Applied Cognitive Psychology*, 18 (3). 283-296.
17. Virij, A., Akehurst, L., Soukara, S., Bull, R. (2004a). Let me inform you how to tell a convincing story: CBCA and Reality Monitoring Scores as a function of

age, coaching and deception. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 36 (2), 113-126.

18. Virij, A. (2008). Nonverbal Dominance Versus Verbal Accuracy in Lie Detection: A Plea to Change Police Practice. *Criminal Justice and Behavior*, 35 (3), 1324-1336.

LIE DETECTION IN CHILDREN IN CRIMINAL PROCEEDINGS

MARINA KOVAČEVIĆ-LEPOJEVIĆ, VESNA ŽUNIC-PAVLOVIĆ

Faculty of Special Education and Rehabilitation, Beograd

ABSTRACT

The analysis of research and professional practice show that the process of detection of lying in children in the criminal context is very complex. Children are especially sensitive category of victims and witnesses in criminal proceedings. Therefore, interviewing children and the problem of determining the credibility of the testimony should be given special attention to scientific attention. The problem of lying in children has been the subject of various studies that have examined the frequency of problems, strategies and lie detection of children in relation to age, gender, interviews and other features. The aim of this paper is to consider interviewing of children in criminal proceedings, lie detection by experts and review of current instruments for assessing symptoms of lying. The most popular instruments for the lie detection in children are: Rapid Judgements in Assessing Verbal and Nonverbal Cues, Criteria Based Content Analysis (CBCA) and Reality Monitoring (RM).

KEYWORDS: children, lie detection, criminal procedure, content analysis